

Ше в дошкільному віці (4–5 років) дитина намагається активно пізнавати світ через систему запитань «чому?» (за підрахунками психологів, у цей період вона щоденно може задавати до 427 різноманітних запитань). Відповіді на запитання — це початок осмисленого навчання, яке спрямоване на засвоєння дитиною основних понять і законів світу.

Засобами розвитку виступають культурне седовище Людства та закони природи, а методами — показ шляхів, що ведуть людину до істини. Це не знання у готовому вигляді, які даються учням у нашій школі, а саме процес здобування знань із докладанням власних зусиль, відкриттями, пошуками, переосмисленнями, почутиями та уявою.

Дослідження, проведені в останні роки, вказують на вирішальність перших десяти років життя дитини для розвитку психіки, для становлення людини як індивідуальності. Наукові факти свідчать про те, що 90% інформації, дій, навичок започатковується у людини від моменту народження до п'яти — шести років, тоді як на період навчання в початковій школі припадає лише 7% інформації, дій і діяльностей людини, які вона бере до уваги в майбутньому.

На решту життя людини залишається тільки 3% тієї інформації, дій і діяльностей, які їй знадобляться, будуть усвідомлені та залучені в актив.

Саме тому ми переконані: початкова школа — це саме той «останній шанс» непримусової вольової корекції психічного розвитку

Початкова освіта та здібності учня

Визначивши механізм таланту та його складники, можна намітити шляхи його розбудови. Враховуючи взаємозв'язки та взаємодію здібностей мислення, почутив та уяви в учнів початкової школи, ми можемо якісно вплинути на розвиток творчих здібностей.

Яким же чином запустити в дію подібний механізм творчості в умовах сучасної системи початкового навчання?

«Скасування» головних та другорядних предметів — перша сходинка до розвитку таланту.

Так сталося, що існує розрізнення «цінності» предметів у всій системі освіти. Визнають його і вчителі, і батьки, і самі учні.

До головних відносять українську мову, математику і читання. До другорядних — музику, трудове навчання, образотворче мистецтво, природознавство тощо.

Такий поділ існує і в початковій освіті. Досягнення учнів з «обов'язкових» предметів перевіряються частіше і ретельніше («два» з математики та «два» з фізкультури в уявленнях батьків і вчителів різні за свою вагою). Усі вчителі обов'язково проводять уроки з «головних» предметів (якщо виникає дилема, який урок провести, — найчастіше проведуть той, який належить до першої групи).

Лення, а до недавнього часу лікарі вважали цю півкулю домінуючою. Однак фактично вона домінує тільки при виконанні певних функцій.

Обробка вербалної інформації: ліва півкуля головного мозку відповідає за мовні здібності. Вона контролює мовлення, здібності до читання та письма, запам'ятовування фактів, імен, дат та їх написання.

Аналітичне мислення: ліва півкуля відповідає за логіку й аналіз.

Буквальне розуміння слів: ліва півкуля здатна розуміти тільки буквальне значення слів.

Послідовне мислення: інформація обробляється лівою півкулею послідовно, етап за етапом.

обробці інформації, яка виражається не в словах, а в символах та образах.

Паралельна обробка інформації: на відміну від лівої півкулі, яка обробляє інформацію тільки в чіткій послідовності, права півкуля може одночасно обробляти багато різнопланової інформації. Вона здатна розглядати проблему в цілому, не застосовуючи аналізу.

Права півкуля також розпізнає обличчя, і завдяки цьому учень може сприймати сукупність рис як єдине ціле.

Просторова орієнтація: права півкуля відповідає за сприйняття місця розташування і просторову орієнтацію в цілому. Саме завдяки правій півкулі людина може орієнтуватися на місцевості та складати мозаїчні малюнки-головоломки.

Музикальність: музичні здібності, а також здатність сприймати музичну залежать від правої півкулі, хоча за музичну освіту відповідає ліва півкуля.

З допомогою правої півкулі учень розуміє метафори і результати роботи чужої уяви. Метафори полягають в уподобленні й перейменуванні явищ, у перенесенні властивостей і ознак одного явища на інше на основі по-

дібності. Завдяки цьому учні можуть розуміти не тільки буквальний зміст того, що чують або читають.

Цей крок буде гармонізувати роботу лівої та правої півкуль головного мозку дитини.

На практиці, в школі, на жаль, усе навпаки: в початкових класах активно експлуатують ліву півкулю (праву руку) і залишають праву півкулю (ліву руку) бездіяльною. У сенситивний період розвитку не використовують природних задатків, не перетворюють їх на відповідні здібності.

Гармонізація обсягу теоретичного блоку знань та практичної діяльності учня — друга сходинка до розвитку таланту учня.

Малоактивними залишаються в учнів психомоторні та просторові потенціали їхніх здібностей, задатків. За 11 років навчання в школі учні тільки 6—7% навчального часу використовують на розвиток дійового мислення.

У традиційній системі початкової освіти процес навчання нагадує курси навчання їзді на велосипеді, на яких про все розповідають (що таке велосипед, як він рухається, як потрібно трикати рівновагу), але сидати на нього не дозволяють. Отак проїхавши, потім видають свідоцтво про те, що учень вміє їздити на велосипеді. Як ви думаете, зможе він поїхати?

Ось чому навчальний курс у початковій школі варто гармонізувати теоретично та практично (навчившись раз їздити, людина

і становлення здібностей дитини, коли їй ще можна допомогти реалізувати власні досягнення, розвивуючи творчі здібності.

Аналіз наукових даних і власний досвід роботи автора вчителем дає підстави для висновку: втрачаючи цей час, школа втрачає можливість використовувати природні бажання дитини, нав'язує їй штучні бажання, спрямовані на її перенавчання та перевиховання.

Особливо це стосується розвитку і становлення здібностей: почуттів, мислення та уяви як сутнісних сил людини.

Модифікацій систем початкового навчання в сучасному житті ми зустрічаемо багато, але вони не змінюються по суті, в якісному аспекті. Багато систем існують понад 30 років, але всі вони експлуатують переважно одну здібність — процеси пам'яті — і не враховують гармонії творчих здібностей.

Таким чином, проблема криється у відсутності розуміння механізмів творчих здібностей, які породжують талант учня. У більшості систем початкового навчання талант є тільки далеку метою, а не інструментом досягнення творчості.

Наші дослідження підтверджують висновки, які були зроблені відомим українським психологом В.В.Клименком щодо визначення механізму таланту. Ми переконані, що саме здібності мислення, почуттів та уяви як складові душі людини і здібності психомоторики, енергопотенціалу як складові тіла разом утворюють **механізм таланту людини** — механізм її творчості, розвиток якого і є метою кожного навчального заняття.

Уроки з «другорядних» предметів часто використовуються як резервний час для підвищення результатів і досягнень з «головної» групи (якщо потрібно переписати диктант або контрольну з математики чи перевірити навички читання, то розв'язують цю проблему за рахунок часу для «другорядних» предметів).

З предметів другої групи можна, не проводячи уроків, давати долому завдання: намалюйте малюнок і принесіть наступного разу, а сьогодні проведемо додаткові заняття з мови, бо завтра пишемо контрольний диктант.

Ми вважаємо, що такий поділ предметів є небезпечним та згубним для розвитку творчих здібностей як учнів початкових класів зокрема, так і всіх учнів загалом.

Як ми вже говорили, в кінці 50-х років американець Роберт Орштейн наблизився до розв'язання проблеми «логіків» та «ліриків». Він встановив, що ліва та права півкулі головного мозку мають своєрідну «спеціалізацію».

Далі ми подаємо деяку інформацію про типові риси поведінки учнів з вираженою домінантною однієї з півкуль.

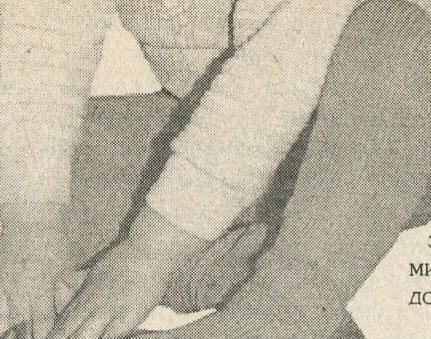
Ліва півкуля

Людина склонна до формального навчання, настирлива, відповідальна.

Віддає перевагу індивідуальному навчанню. Здатна нерухомо сидіти довгий час.

Добре справляється зі шкільними завданнями.

Основною сферою спеціалізації лівої півкулі є логічне мис-

Уява: права півкуля дає учням можливість мріяти і фантазувати; з допомогою правої півкулі учні можуть вигадувати різні історії.

Художні здібності: права півкуля відповідає за здібності до образотворчого мистецтва, художні смаки та вподобання.

Почуття та емоції: емоції не є продуктом функціонування ні лівої, ні правої півкуль, вони тісно пов'язані з діяльністю обох. Почуття зароджуються, розвиваються та вдосконалюються саме тут. Релігійність, містичність — це теж результат діяльності правої півкулі.

Контроль за рухами правої половини тіла: коли учень піднімає праву руку, це означає, що команда підняти її надійшла від лівої півкулі. (Тут знаходяться центри логіки, раціонального мислення, знакової інформації, які впливають на засвоєння предметів «першої групи».)

Права півкуля

Людина любить тепло і неяскраве світло, не може довго сидіти без руху, віддає перевагу груповому навчанню.

Любити рухатись, торкатися предметів і брати їх до рук.

Не відзначається особливими успіхами в точних науках.

Основною сферою спеціалізації правої півкулі є інтуїція.

Як правило, її не вважають домінуючою.

Вона відповідає за виконання таких функцій.

Обробка невербалної інформації: права півкуля головного мозку спеціалізується на

сяде на велосипед через 30 років і пойде — ось де практика!. На приклад, 60% теорії і 40% практики або навпаки.

Розвиток здібностей учня
— третя сходинка.

Цією сходинкою повинно стати використання резервних здібностей, які мало включаються в активність, а саме: сфери відчуттів (японський школяр вчачеться розрізнати понад 40 відтінків одного кольору), сфери сприймання, і особливо почуттів, мислення та уяви.

Підсумуючи сказане про тенденції розвитку здібностей учнів у початковій школі, ми хочемо зосередити вашу увагу на врахуванні таких особливостей, встановлених нашими дослідженнями.

1. Навчання — це «вростання» учня в духовність людства. Воно відбувається за посередництвом мислення, почуттів та уяви. Вони взаємодіють тоді, коли пропорційно розвинені.

2. Розвиток окремих складових душі, психіки і свідомості (мислення, почуттів та уяви) без врахування їх взаємодії веде до руйнування гармонії душі та діяльності.

3. Сучасний (і це треба враховувати в роботі) стан освітнього процесу має вигин у бік розвитку переважно пізнавальних раціоналістичних підходів засвоєння учнями навчального матеріалу (пам'яті).

Отже, взаємоз'язок мислення, почуттів та уяви є механізмом творчої дії учнів початкової школи.

Сторінки з навчального посібника О. КОЧЕРГИ
«Розвиток творчих здібностей дитини»